

Perusteos aluesuunnittelusta

JAUHIAINEN, JUSSI S. & VIVI NIEMENMAA (2006).
Alueellinen suunnittelu. 292 s. Vastapaino, Tampere.

Muutos on maailmamme ainoa pysyvä olotila. Maailma muuttuu, valtiot muuttuvat, yhteiskuntien rakenne uusiutuu. Tämä koskettaa oleellisesti alueellisuutta, joka rakentuu yhteiskunnallisissa käytännöissä monissa mittakaavoissa. Alueellinen suunnittelu on toimintaa, joka pyrkii luomaan, ohjaamaan ja hallitsemaan tätä muutosta.

Aluepolitiikka ja aluesuunnittelu kuvastavat yhteiskunnallista muutosta. Maantieteilijät Jussi Jauhiainen ja Vivi Niemenmaa ovat laatineet niiden suomalaisista käytännöistä ja historiasta kauniin ja nopeasti luettavan teoksen. Se on selvästi opetuskäyttöön laadittu.

Teos jakaantuu seitsemään pääluokkaan. Niistä ensimmäisessä painotetaan maantieteellisten termien kuten *alueellisuuden* ja *tilan* soveltuvuutta suunnitteluun. Myös

mittakaava näyttäytyy tärkeänä ilmiön tutkimisessa ja jäsentämisessä. Johdantoluvussa aluesuunnittelu asemoidaan niin ammatillisesti kuin tieteellisestikin, mikä on toimiva ratkaisu opiskelijan näkökulmasta. Samalla olisi voinut lyhyesti hahmottaa käsitteiden *aluesuunnittelu*, *aluepolitiikka* ja *aluehallinto* käyttöä. Nyt niiden väliset suhteet jäävät paikoin epäselviksi.

Teoksen toisessa pääluvussa kerrataan suunnittelun teorioita varhaismodernista postmoderniin ja postkolonialistiseen. Luku on hyödyllistä luettavaa tuleville suunnittelijoille ja suunnittelun tutkimuksesta kiinnostuneille. Punaisena lankana on, että suunnittelu on liukunut eräänlaisten mestarisuunnittelijoiden isällisestä otteesta kohden moninaisempia lähestymistapoja. Esimerkiksi vuorovaikutukseen pyrkivä ja valtasuhteet huomioon otava suunnittelun teoria haastaa aikaisemman modernin otteen. Tällaista ajattelua tarvitaan Suomessakin uuden

maankäyttö- ja rakennuslain painottaessa osallistumisen merkitystä. Yhdyskuntasuunnittelijasta tulee uudessa tilanteessa erilaisten näkökantojen yhteen sovittaja, neuvottelija.

Toisen luvun referaatinomaisuus ei toimisi alkuperäis-tutkimuksessa, mutta oppikirjatekstissä se ei suuremmin haittaa, kuten ei myöskään koko teosta luonnehtiva varsin löyhä siteeraaminen. Suunnittelu, pantiin sen eteen mikä hyvänä määre, on esimerkki nimenomaisesti modernin valtion kaudesta. Tuossa yhteydessä aluesuunnittelijan ammatti ja asiaan vihkiytyneet tieteenalakin ovat kehittyneet.

Teoksen kolmannessa luvussa kuvataan suomalaista aluepolitiikkaa 1800-luvun lopulta lähtien. Painotus on toisen maailmansodan jälkeen alkaneessa kaudessa, joka tullaan muistamaan valtion aluesuhteen tiivistymisestä. Ensin mainitaan karjalaisen siirtoväen asuttaminen ja siihen liittyvä valtiollinen toiminta. Pääasiassa kuitenkin kuvataan aluepoliittisen lainsäädännön kautta rakentuvaa valtion alueellista toimintaa vuoden 1966 kehitysalue-laista nykypäivään saakka.

Kuvauksessa kulkevat rinnan alueelliseen kehittämiseen liittyvien instituutioiden rakentuminen ja niiden tehtävien erittelemineen. Lisäksi tarkastellaan yhteiskunnallista rakennemuutosta sekä joidenkin paikkakuntien väkiluvun kehitystä. Jauhiainen ja Niemenmaa luovat kertomuksen, jossa valtiovalta hajauttaa toimintaansa ja rakentaa infrastruktuuria kehitysalueiksi määritetyille seuduille, luo investoinneillaan teollista toimeliaisuutta syrjäseuduilla, pyrkii tukemaan valtiovetoisen vientiteollisuuden kilpailukykyä ja luomaan kotimaista kysyntää sekä pitämään koko alueensa asuttuna. Sittemmin aluetaloudellisesta kilpailukykyisyydestä muodostui tärkeä aluepolitiikan ohjaaja: siirryttiin osaamiskeskukseen, kaupunkiverkkoihin ja innovaatiopolitiikan alueellistamiseen. Alkoi alueellinen keskittyminen ja valtiotilan trimmaaminen ”globalisaation aikaan”; taloudellinen kasvu keskittyi yhä näkyvämmiin suurimpiin keskuksiin.

Aluepolitiikan pitkän linjan kuvaus päättyy toteamukseen: ”Jos Suomi haluaa selviytyä, kehitystä ei voi tasapäistää aluepolitiikalla, vaikka valtion hallinto hajauttaakin eli alueellistaa toimintaansa eri puolille Suomea” (s. 113). En tiedä, mitä selviämisellä tässä tarkoitetaan, mutta sanonta kuvaa joka tapauksessa hyvin aikamme poliittista keskustelua. Olen törmännyt vastaaviin lausahduksiin OECD:n reseptivihkosissa, EU:n aluekehityssuosituksissa, ”globalisaatoraporteissa”, metropolipoliitikkojen puheenvuoroissa sekä joidenkin akateemisten konsulttien selvityksissä.

Aluepolitiikan historian kuvaus on valitettavasti vailla yhteiskunnallista otetta ja syvyyttä. asiat esitetään irrallaan sisä- ja ulkopoliittisista tapahtumista. Lukija saa kuvan, että ”valtiovaltan” aluepoliittiset toimenpiteet ovat syntyneet harmonisissa olosuhteissa. Toisen maailmansodan jälkeiset investointiohjelmat ja aluepoliittinen lainsäädäntö syntyivät kuitenkin kompromisseina kovissa poliittisissa kädenväännoissä, jonka taustalla vaikuttivat Suomen sisäiset valtasuhteet, Suomen ja Neuvostoliiton suhde sekä maailmanlaajuinen poliittis-taloudellinen kehitys. Aluepolitiikan kehitystä olisi siksi voinut selvittää esimerkiksi tulkinnalla, jossa ”uuskapitalistinen” hyvinvointivaltio-politiikka muuttuu ulkopoliittisten tekijöiden myötä uusliberalistiseksi ”kilpailuvaltio”-ajatteluksi.

Teoksen neljännessä luvussa siirrytään Euroopan unionin tasolle. Pientä epätarkkuutta ilmenee EU:n historian kuvauksessa, joka esitetään ilman lähteitä. Esimerkiksi Pariisin sopimus vuodelta 1951 on sotienjälkeisen Euroopan integraation ensimmäinen perustamissopimus. EU taas perustettiin 1990-luvun alussa Maastrichtin sopimuksella, joka oli jo neljäs perustamissopimus. Entä mikä on teoksessa mainittu EY:n perustuslaillinen sopimus? Oman esittelynsä saavat koheesio- ja rakennepolitiikan rahastot, jotka ovat keskeisiä EU:n aluepolitiikassa. Kun otetaan huomioon, että sen maatalouspolitiikka on myös aluepolitiikkaa, kattaa aluepolitiikka EU:n budjetista vajaa neljä viidennestä!

Asiat listataan lähes suoraan EU:n politiikkaohjelmista. Eritoten luvun loppu on yksityiskohtien luettelointia vailla tutkimuksellista otetta. Olisin kaivannut tekstiin enemmän analyttävyyttä ja laajan kansainvälisen EU-kirjallisuuden hyödyntämistä (esim. Jensen & Richardson 2004).

Luvut viidestä seitsemään ovat oppikirjamaisimpia. Tekijät esittelevät perustellusti erikseen valtakunnallisen, maakunnallisen ja paikallisen suunnittelun. Valtakunnallista suunnittelua koskeva luku painottuu alueellisen innovaatiopolitiikan, kaupunki-, maaseutu- ja ympäristöpolitiikan kuvaamiseen. Maakunnallisen suunnittelun käsittely omassa luvussaan on erittäin tärkeää, koska EU-aikana alueiden rooli alueellisessa kehittämisessä ja ”maagisen kilpailukykyisyyden” etsiskelyssä on korostumassa. Läänien ja seutukaavaliittojen ajasta on siirrytty maakuntien liittojen vallan kasvuun, kun niille on langetettu merkittäviä alueellisen kehittämisen tehtäviä. En voinut kuitenkaan välttyä vaikutelmalta, että näissä kuvauksissa teksti perustuu lähes suoraan hallinnon asiakirjoihin, lakitekstiin sekä erilaisten ohjelmien dokumentteihin tai selvityksiin. Olisin kaivannut tekijöiden analyysiä siitä, mistä tuo materiaali kertoo.

Paikallisen suunnittelun osalta lukija johdatetaan kompaktisti kaavahierarkiaan, kuntien kaavoituskäytäntöön ja maapoliittisiin ohjaukeinoihin. Myös kaavoituksen kehittymisen kuvaus on hyödyllinen. Asukkaiden lisääntyvä osallistuminen haastaa paitsi paikallisen suunnittelun myös suunnittelijoiden koulutuksen.

Oppikirjan kirjoittaminen on tunnetusti vaativa laji, joten kirjan pienet puutteet täytyy sallia. Jauhiaiselle ja Niemenmaalle tulee antaa tunnustus aluesuunnittelun suomenkielisen yhteenvedon laatimisesta aikana, jona tieteellisen laadun ajatellaan tarkoittavan kansainvälisissä sarjoissa julkaisemista. Teoksessa on osia, jotka hyvin soveltuvat käytettäväksi aluekehityksen ja aluepolitiikan tutkimuksen yliopistotasoisella kurssilla. Tunnustuksen ansaitsee myös taitava kartanpiirtäjä Anja Kaunisaja, jonka panos teoksessa on suuri.

KIRJALLISUUS

Jensen, O. B. & T. Richardson (2004). *Making European space*. 312 s. Routledge, London.

SAMI MOISIO
Suomen Akatemia/
Maantiiteen laitos, Turun yliopisto